

STUDIU DE CAZ: MOARTEA LUI ION I.C. BRĂTIANU

CONSTANTIN I. STAN*

După demisia cabinetului condus de Barbu Știrbei, survenită la 21 iunie 1927, Ion I.C. Brătianu formează un nou guvern așa zis de uniune națională în care menține pe dr. Nicolae Lupu, Constantin Argetoianu și Stelian Popescu. Dr. Constantin Angelescu deținea portofoliul instrucțiunii publice.

În urma alegerilor parlamentare desfășurate la 7 iulie 1927, P.N.L. a obținut 61,7% din voturi și în consecință o majoritate covârșitoare în Corpurile Legiuitoare. Dr. C. Angelescu a fost ales și de data aceasta deputat pe lista P.N.L. în județul Buzău unde era fieful său electoral. A fost un prieten și colaborator apropiat al lui Ion I.C. Brătianu¹ x.

O primă lovitură a primit conducătorul P.N.L. prin moartea Regelui Ferdinand survenită la 9 iulie 1927, dar cea mai importantă a fost achitarea lui Mihail Manoilescu de tribunalul Militar al Corpului II armată în data de 14 noiembrie 1927. Fostul lider averescan a fost acuzat de subminarea ordinii constituționale în stat. El a adus scrisori adresate de Carol șefilor principalelor partide politice: Iuliu Maniu, N. Iorga, A.C. Cuza, Al. Averescu. Procesul a luat pentru guvern o turnură deosebită, căci instanța de judecată s-a pronunțat cu 3 voturi pentru și 2 contra achitării. A fost o lovitură morală pentru P.N.L. și mai ales contra lui Ion I.C. Brătianu care se socotea până atunci atotputernic.

Stelian Popescu, ministrul justiției în guvern, prezintă în memoriile sale atmosfera deprimantă care domnea în cabinet la aflarea veștii: "ajungând la Brătianu am găsit toți colegii consternați de rezultatul procesului, care se terminase cu achitarea lui Manoilescu (...). Pe fața lui I.I.C. Brătianu citeam o mare suferință și o mare decepție. Fusesse pentru el, atotputernicul până azi, ca o lovitură de măciucă"². La rândul său, marele gânditor și ziarist Nichifor

* Profesor gr. I la Liceul de artă din Buzău.

x El era de fapt craiovean căci aici s-a născut la 22 iunie 1869 ca fiu al lui Dumitru Angelescu "comersant" și al Teodorei fostă Geblescu provenită dintr-o familie de refugiați ardeleni. C. Angelescu a făcut studii medicale la Paris unde și-a luat doctoratul. În anul 1897 revine în țară și este numit chirurg la Spitalul Brâncovenesc, iar apoi la Filantropia. Un an mai târziu (1898) se căsătorește cu Virginia, fiica moșierului Grigore Monteoru, fapt care îl va lega mult de plaiurile buzoiene.

În 1901, dr. C. Angelescu se înscrie în P.N.L., unde va acționa până la sfârșitul vieții. Debutează ca ministru în anul 1914 la Lucrările Publice, dar cea mai bogată activitate o va desfășura ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice.

Crainic, admirator al prințului Carol, consemna în memoriile sale că judecarea și achitarea lui M. Manoilescu a fost "o puternică lovitură morală dată guvernului și îndeosebi lui Ion I.C. Brătianu, despre care se va spune că acest proces i-a grăbit moartea"³. De aceeași părere este și istoricul Constantin C. Giurescu care arată, în memoriile sale, că evenimentul "Fusese o grea lovitură pentru prestigiul lui Brătianu, care nu mult după aceea, a murit (24 noiembrie 1927) de gripă infecțioasă, cu complicații respiratorii, la numai patru luni după moartea regelui Ferdinand"⁴.

Afirmațiile de mai sus sunt valabile doar în parte. Este adevărat că Ionel Brătianu a fost afectat de eveniment, dar să nu uităm că în ultimii ani starea sănătății lui devenise îngrijorătoare. Se acumulase în timp o acută oboseală care probabil stătea la baza deselor indispoziții și leșinuri periodice. medicii, între care și bunul său amic C. Angelescu nu au constatat nimic deosebit, inima funcționând normal. La 21 noiembrie 1927, I.I.C. Brătianu a convocat pe Nicolae Titulescu, ministrul de externe, la el acasă în București, pentru a-i da instrucțiuni în vederea unei întâlniri la Roma cu Benito Mussolini. La această discuție au fost prezenți Vintilă Brătianu și I.G. Duca. În timpul întrevederii, Titulescu a acuzat dureri de cap și febră. Ionel Brătianu i-a reproșat că nu trebuia să vină bolnav, dar i-a precizat: "Este adevărat că și eu sunt indispus, dar sunt numai ușor răcit, așa încât putem merge la D-ta acasă"⁵. La rândul ei, sora liderului P.N.L., Sabina Cantacuzino notează în jurnalul său că sâmbătă 19 noiembrie "L-am văzut pentru ultima oară sănătos. Se întorsese de la o ședință, unde vorbise pentru o placă de gramofon și avusese o lungă întrevedere cu Vintilă și Titulescu, care se plângea de gripă. Era cam obosit, dar avea fața bună"⁶. La rândul său, Constantin Argetoianu consemna în memoriile sale că "În ziua de duminică 20 noiembrie a avut loc inaugurarea unei noi săli la muzeul Simu (...). De la Simu am plecat cu Brătianu pe jos «Hai cu mine până acasă să mai vorbim» și m-a luat la braț. Era vesel și plin de încredere în viitor și s-a pus să-mi desfășoare o serie de planuri, care cereau ani lungi de guvernare (...). Către seară mi-a telefonat Duca, nu mai știu pentru ce, și înainte să închidă telefonul, mi-a spus că Brătianu se pusese în pat cu o gripă violentă. Îl lăsasem atât de bine în dimineața, aceleași zile, încât n-am dat nici o importanță acestei vești"⁷. La rândul său, Raoul Bossy, secretarul general al Regenței scria în jurnalul său despre starea sănătății primului ministru, între altele: "Mă reped la Ion I.C. Brătianu acasă. Doctorul Angelescu îmi spune că, dacă infecția de la amigdale se generalizează, cazul este disperat. După dejun, mă întorc și găsesc pe doctorii Danielopol, Burileanu și Lupu, care pare a nu mai avea nici o speranță"⁸.

Starea sănătății lui Ion I.C. Brătianu se înrăutățește vizibil, pe zi ce trece. Cu toate acestea, duminică 20 noiembrie 1927, deși se plângea că are dureri în gât s-a dus la inaugurarea Casei Crucii Roșii. Totuși, ziarele vremii au relatat că primul ministru, nesimțindu-se tocmai bine, a plecat înainte de încheierea serbării.

Alexandru Lapedatu, membru în cabinetul Ionel Brătianu s-a oferit, prin sora acestuia Maria Pillat, să intermedieze un consult al unui specialist în bolile de gât de la Cluj, dr. Gergey, fost profesor la facultate, dar i s-a spus că șefului său de partid i s-a făcut deja o incizie la gât, "e mai bine și în afară chiar de orice pericol"⁹.

Marți dimineață, I.G. Duca a făcut o nouă vizită lui Ion I.C. Brătianu, care acuza, în continuare, o iritare a căilor respiratorii pe care le trata. Seara starea sănătății premierului se agravează. Miercuri dimineața dr. C. Angelescu, vădit emoționat, anunță că bolnavul este în pericol de moarte: "Nu este o anghină simplă, nu știu precis ce are, dar știu că este o infecție de o înspăimântătoare virulență". El nu mai părăsește camera bolnavului, deoarece situația pacientului este tot mai îngrijorătoare. Bolnavul, în ciuda baloanelor de oxigen care i se dădeau, nu mai putea respira, "devenise negru și se înăbușea"¹⁰.

Sabina Cantacuzino, martoră directă la tragicul eveniment, înfățișează, la rândul ei, ultimele zile ale ilustrului său frate: "Luni, 21 noiembrie. L-am găsit în pat, abătut și cu mare durere în gât. Dr. Elias vedea o amigdalită și deloc un abces, deși durerile mari le-ar fi indicat. Gargară și o singură spălătură cu apă caldă la gât. Nu a vrut compresii (...). Noaptea grozavă și agitată. Doctorii Angelescu, Nanu Muscel, Danielopol și secundarii lor nu s-au mișcat de acolo.

Marți 22 noiembrie. L-am găsit foarte rău, nu vorbea, zăcea, nu putea înghiți decât cu mare greutate. Toată ziua și toată noaptea ce vine nu l-am părăsit. Starea generală gravă, starea locală din ce în ce mai rea. Dr. Angelescu face pregătiri pentru tracheotomie, dr. Elias nu mai vine, cheamă pe Meșianu (...). La ora 11, dr. Ștefan Popescu îi face tracheotomia"¹¹.

Raoul Bossy, care l-a văzut pe primul ministru în ultimele momente ale vieții, scrie și el plin de tristețe: "Casa este plină de lume: familia, intimii, Guvernul, Regina Maria și regenții vin să vadă pe Eliza Brătianu și să-i ceară vești. Biata femeie este prăpădită. În nădejdea de a găsi puroi la amigdale – ceea ce ar indica o localizare a infecției – se face la ora 6 seara, o intervenție chirurgicală. Nu se dă însă de puroi, ci numai de ganglioni, care supurează. Ultima speranță dispare.

La ora 4 dimineața – în zorii zilei de 24 noiembrie 1927 – agonia lui Ion I.C. Brătianu începe. Intru în odaia lui. Mă vede, nu-mi pot da însă seama dacă mă recunoaște. La ora 6 intră în comă (...). După o agonie grozavă – căci organismul viguros duce o ultimă luptă contra infecției, Ion I.C. Brătianu își dă suflul la ora 6,45 dimineața"¹².

C. Argetoianu, martor al tristului eveniment, înfățișă, la rândul său, în paginile memoriilor sale agonia și moartea lui Ion I.C. Brătianu astfel: "La orele 11 s-a hotărât o traheotomie, respirația naturală devenind aproape imposibilă. S-a cerut doctorului Angelescu s-o facă, dar felcerul s-a scuzat și bine a făcut, sub pretext de prea mare emoție propunând pe șeful său de clinică, Ștefan

Popescu. Acesta a săvârșit operația la amiază și bolnavul s-a simțit ușurat: de 24 de ore nu mai introdusese în plămâni cantitatea normală de aer”¹³.

Din păcate, starea sănătății lui Ion I.C. Brătianu se înrăutățește. Atmosfera în locuința șefului guvernului era deosebit de tristă. Al. Lapedatu, care a făcut o vizită șefului său de guvern în acele momente, notează următoarele în amintirile sale: “Când am ajuns acasă la primul ministru începuse să se întunece. În vestibul mai multe persoane, între care d-rul Angelescu în tăcere mormântală. Atmosferă de îngrijorare. Dar ce e doctore? Mare nenorocire, mi-a răspuns. Am trecut apoi în camera învecinată (sufragerie) unde erau membrii familiei, surorile și frații lui Ion I.C. Brătianu. Am fost rugat să chem pe domnul Gergey la București. M-am dus la Ministerul de Interne unde prin aparatul Noyes, am vorbit cu prefectul de Cluj (dr. Partenie Dan) să meargă imediat la acesta și să-l roage a veni la București. Peste câteva ore am fost înștiințat că a plecat cu trenul de la ora 7 seara”¹⁴. Era însă prea târziu. Ionel Brătianu este supus la a doua operație, dar fără succes. temperatura a crescut, datorită intoxicației generale a organismului. Rinichii se blocaseră. Bolnavul nu mai putea vorbi și comunica cu cei din jur prin scris. Stelian Popescu, membru al cabinetului descrie astfel în jurnalul său ultimele clipe ale șefului P.N.L.: “A doua zi m-am dus iar la casa lui Brătianu. Aici mi s-a spus că I.I.C. Brătianu este muribund și am fost și eu introdus în camera bolnavului. L-am văzut în agonie. În gât avea o canulă pe care abia mai respira și privirea îi era rătăcită. Am strigat să văd dacă mă mai recunoaște și parcă și-a fixat puțin ochii către mine, dar n-aș putea spune dacă m-a recunoscut.

El făcuse un flegmon amigdalian și nefiind operat la timp, s-a dezvoltat cu o mare repeziciune, s-a infectat și i-a cauzat moartea”¹⁵.

Prietenul său credincios, I.G. Duca, descrie cu lux de amănunte în amintirile sale ultimele momente de viață ale conducătorului său politic: “Simțea că moare, nu putea vorbi, în urma traheotomiei, nu mai avea după a doua operație nici puterea de a scrie, urmărea deci cu ochii cele ce se petreceau în jurul lui și în acești ochi se citea cât suferea și trupește și sufletește”. A primit împărtășania preotului Mihăilescu de la Biserica Amzei “cu deplină conștiință și urmări, cu ochii mai deschiși, foarte atent la rugăciunile preotului. Murea deci creștinește, după datina țării pe care o iubise atât de mult și o slujise cu atâta folos și cu atâta strălucire”¹⁶. A mai rezistat totuși până în dimineața zilei de 24 noiembrie 1927, înconjurat de cei apropiați.

Sabina Cantacuzino prezintă și ea ultimele clipe ale marelui om politic care a fost Ion I.C. Brătianu: “Doctorii îi făceau continuu fel de fel de injecții, îi luau în continuu pulsul și tensiunea. În fine, hotărâse să facă o încercare de a găsi puroiul ce bănuiau că e colectat în gât, deoarece și în exterior se umflase. Aduc pe doctorul Nasta. Improvizează o masă de operație în camera Elizei, îi rad barba și îi fac o mare injecție în partea stângă a gâtului, scoțându-i o parte din ganglioni, dar fără a găsi colecțiunea de puroi (...).

Joi 24 noiembrie. La 3 a venit preotul (...) pentru câteva momente. La 6³⁴ s-a stins”¹⁷.

În certificatul de deces semnat de dr. C. Angelescu, prof. dr. I. Nanu Muscel, prof. dr. D. Danielopolu, dr. N. Lupu și dr. M. Nasta se arată: “Azi 24 noiembrie 1927, ora 6,45 dimineața a încetat din viață Ion I.C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, în urma unei angine streptococice”¹⁸.

Cu toate că diagnosticul era clar, au existat o serie de speculații privind moartea lui Ion I.C. Brătianu, care mai de care mai fanteziste. Unii oameni politici l-au acuzat pe dr. C. Angelescu că ar fi eșuat în operația sa. C. Argetoianu, care nu se afla în relații bune cu Angelescu dezmințe că acesta din urmă l-ar fi omorât pe Brătianu. El confirmă faptul că operația a fost efectuată de chirurgul Ștefan Popescu “și l-a operat foarte bine”, însă potrivit lui Argetoianu și el medic, “Infecția a mers progresând toată după amiaza de miercuri și toată noaptea spre joi. Joi în zori, Ionel Brătianu și-a dat ultima suflare cu toate injecțiile ce i se făceau din oră în oră”¹⁹. Cunoscutul memorialist combate și ideea că Ion I.C. Brătianu ar fi fost victima unui asasinat din partea a doi refugiați ruși, soț și soție, angajați de Eliza Brătianu, ca servitori. Aceștia l-ar fi otrăvit pe primul ministru. “Coana Eliza a cerut o anchetă ca să dovedească nevinovăția lor și cu toate rezultatele negative ale acestei anchete, mulți, foarte mulți din prietenii și partizanii Brătienilor au rămas convinși că rușii otrăviseră pe Ionel. Absurdă presupunere! Am urmărit boala lui Ionel Brătianu ceas cu ceas și pot afirma, ca medic că a suferit și a murit de o infecție supra acută microbiană, foarte probabil streptococică. Se vede că sistemul său glandular era grav atins: organismul nu s-a putut apăra și toxinele au paralizat centrele nervoase provocând repede moartea. Acesta este adevărul și tot restul, fantezie”²⁰.

Moartea lui Ion I.C. Brătianu a creat o mare stupeoare, o surprindere generală și o mâhnire reală în rândurile oamenilor politici români. Relevând acest lucru, C. Argetoianu scria în amintirile sale că “Moartea lui Ionel Brătianu a căzut asupra noastră, a colaboratorilor săi ca un trăsnet”²¹. Prieteni și adversari, cu toții au recunoscut calitățile deosebite ale lui Ion I.C. Brătianu: tactul, diplomația, perseverența, tenacitatea. Evidențiind acest lucru, prietenul său apropiat I.G. Duca scria între altele în memoriile sale: “De pretutindeni i se aducea lui Brătianu omagiul ce i se cuvenea glorioasei sale opere, România știa să arate acum cel puțin că nu cunoaște ingratitudea”²².

Nicolae Iorga, adversar declarat al lui Ion I.C. Brătianu prezenta lapidar moartea conducătorului P.N.L. arătând că se găsea în străinătate când a aflat “vestea cu totul neașteptată că Ion Brătianu, bolnav de gălci, de câteva zile a murit de pe urma operației disperate făcută în ultimul moment pentru a-i salva viața”²³. Marele istoric nu trecea cu vederea faptul că Ionel Brătianu a dominat cu autoritate viața politică în primul deceniu interbelic. El arăta, de altfel în ultimul volum al monumentalei sale sinteze de istoria românilor că prin dispariția șefului P.N.L. “s-a încheiat o dominație fără pereche ca autoritate în

lunga serie a cabinetelor ministeriale din epoca intitulată constituțională”²⁴. La rândul său, Mihail Manoilescu scria în memoriile sale cu surprindere despre trecerea în neființă a inamicului său politic: “dar iată că în ziua de 24 noiembrie se petrece un eveniment neașteptat și cutremurător, Ionel Brătianu moare de pe urma unei violente angine. Nimic nu poate fi mai zguduitor pentru opinia românească decât vestea morții aceluia care fusese timp de 13 ani stăpânul absolut al României, venită într-un moment atât de dramatic, a doua zi după spectaculoasa prăbușire a atotputerniciei lui, a sistemului lui, a orgoliului lui”²⁵.

La rândul său, Nae Ionescu scria un articol despre Ionel Brătianu intitulat *Un erou de tragedie*, publicat în data de 26 noiembrie 1927. Autorul recunoaște faptul că Ionel Brătianu “închide o epocă în istoria Țării Românești. Ultimul șef al Partidului Liberal a fost un om tare (...). A stăpânit destinele țării timp de aproape trei decenii”. Cunoscutul gânditor îl acuza pe conducătorul liberalilor că “nu a fost niciodată tânăr, ca înțelegere a realităților. Dezvoltarea lui politică s-a făcut în cadrele stricte ale liberalismului românesc de la sfârșitul veacului XIX, în care a fost ancorat până la moarte”. Din aceste motive, el s-a aflat în conflict permanent cu opinia publică. Nae Ionescu l-a acuzat mai departe pe defunctul om politic de imobilism, tradiționalism și autoritarism: “Partidul liberal a reprezentat întotdeauna în politica țării un punct de vedere centralizator și autoritar. Democrația nu a fost pentru el, atunci când a dorit-o efectiv, decât un fel de «berbec de asalt» împotriva boierilor și a stăpânilor de pământuri”. Cu toate că exagerează în caracterizarea lui Ion I.C. Brătianu, autorul articolului recunoștea că liberalii “au urmărit constant disoluția formei de producție agrară și înlocuirea ei cu economia capitalistă”, dar îi acuza că “au inițiat reforma agrară și exproprierea, întârziind prin aceasta procesul de industrializare a agriculturii”. Nae Ionescu evidențiază personalitatea uriașă a lui Ion I.C. Brătianu, “credincios sieși în idealurile generației tatălui său”, scotea în relief patriotismul marelui om politic, dar ținea să precizeze: “Omul acesta care și-a iubit neamul cu elanuri aproape mistice și care se socotea trimis de Dumnezeu să conducă această țară chiar peste capul și împotriva conducătorilor ei de sânge regal, a intrat prin ancorarea lui rigidă în tradiția familial-politică, în conflict cu țara nouă”. După aceste ample și personale considerații, Nae Ionescu conchidea: “Moare ca un tiran, iar trecerea lui la cele veșnice este simțită ca o ușurare de întreaga țară. Soarta a fost nedreaptă cu el; atâta iubire de neam și atâta devotament pentru treburile obștești ar fi meritat o recunoscătoare recompensă. Căci a fost totuși un om mare, chiar când a făcut rău”²⁶.

Și alți observatori politici au considerat trecerea în neființă a lui Ion I.C. Brătianu ca fiind o ușurare. Pamfil Șeicaru avea să consemneze peste ani în cartea sa de rememorări următoarele: “Moartea lui Ionel Brătianu a dat tuturor forțelor politice opoziționiste sentimentul unei eliberări de sub un tutorat care devenise de la 1926 apăsător. Partidul Liberal pierduse acea siguranță interioară care-i dădea curajul să nesocotească opinia publică în schimb

Partidul Național Țărănesc, mulțumită unei propagande abile se identifica cu toate aspirațiile mulțimii”²⁷.

P.N.Ț. aflat în opoziție a recunoscut meritele incontestabile ale șefului P.N.L. Ziarul *Dreptatea*, oficiosul național-țărăniștilor sublinia în numărul din 26 noiembrie 1927 că “s-a stins încă unul din cei câți au ținut pe umerii lor grava sarcină a realizării celui mai mare ideal românesc întregirea neamului (...). Cu Ion Brătianu se duce una din forțele reale politice care veghea la destinul României în ultimii douăzeci de ani (...). Și guvernarea aceasta a fost destul de fructuoasă, dacă ținem seama că Ion Brătianu a prezidat guvernul care a declarat și care a făcut războiul de întregire a neamului”. Organul de presă al P.N.Ț. considera, în final, că Ion I.C. Brătianu n-a fost un reformator adevărat, a fost un înțelegător al situației critice și a găsit totdeauna calea necesară ca să se poată strecura pe lângă ideile democratice, fără a-și prejudicia cu ceva gândurile sale pe care le credea cele mai folositoare țării în epoca ei de consolidare”²⁸.

Totuși, conducătorii național-țărăniști nu uitau politica autoritară promovată de Ion I.C. Brătianu. Unul dintre liderii clujeni ai acestei formațiuni politice, Emil Hațieganu arăta în cadrul unei consfătuiri în orașul său natal că personalitatea șefului P.N.L. “o fi fost mare, dar noi care-l cunoaștem numai de la 1918 încoace, i-am cunoscut numai calitățile de tiran care avea o singură țință să nimicească și dorul după legalitate al ardelenilor în primul rând. Noi regretăm moartea unui om, dar ne indignăm înaintea mâniei lui Dumnezeu”²⁹.

Despre modul de conducere autoritară a vieții politice românești de Ion I.C. Brătianu vorbea și C. Argetoianu în memoriile sale, unde afirma că: “Ionel Brătianu ajunsese un fel de dictator ocult, care sub forme constituționale, avea țara în mână. Mai ales de când se înscăunase Regența, toată la discreția lui. Cât ar fi trăit el, nici o schimbare de Guvern și cu atât mai vârtos o schimbare de regim prin reîntronarea lui Carol – nu ar fi fost posibilă fără voia lui, decât pe cale de revoluție, și o revoluție nu era ușor de pus la cale într-o țară de blegi, cu o armată supusă și disciplinată”³⁰.

Personalitatea lui Ion I.C. Brătianu a fost elogiată în Camera Deputaților. În cuvântul său, președintele acestui înalt for legislativ, N.N. Săveanu arată: “Golul ce Brătianu lasă e imens; pierderea lui o simte întreaga țară”. I.G. Duca spunea și el cuvinte frumoase: “Pe mormântul lui să punem pecetea dragostei și unirii frățești” – Dr. N. Lupu, președintele Partidului Țărănesc, ministru al muncii declara: “Tip reprezentativ al rasei, Brătianu întrunea în el toate calitățile primordiale ale poporului român, altoite pe individualitatea rară nu numai în istoria noastră, dar și în istoria lumii”. În numele P.N.Ț. Iuliu Maniu afirma: “Deasupra tuturor divergențelor profunde ce ne-au despărțit în ultimii ani nu se poate să nu recunoaștem serviciile ce le-ar fi putu aduce țării o experiență și un prestigiu, ce se legau de puternica personalitate, înăuntru și în afară de fruntariile țării”³¹.

În Senat, președintele C. Nicolescu anunța pe cei prezenți că “Un doliu imens lovește națiunea română. Cel mai vârstnic, cel mai ilustru dintre fiii ei, Ion Brătianu nu mai este”. Gh.Gh. Mironescu din partea P.N.Ț. sublinia: “Încetarea din viață a lui Ion I.C. Brătianu ne-a unit pe toți – amici și adversari politici”. La rândul său, președintele Academiei Române, Emil Racoviță evoca covârșitoarea personalitate a celui dispărut: “Încetarea din viață a acestui mare om de stat și mare român, demn urmaș al lui Ion Brătianu, încheie o perioadă a istoriei noastre, aceea a desăvârșirii noastre ca popor de sine stătător și întregit”³².

Moartea lui Ion I.C. Brătianu a creat un mare gol în viața politică românească, dar mai ales în P.N.L. El pregătea pentru succesiune pe I.G. Duca, fostul său secretar particular, apoi ministru în diferite departamente. Totuși în noiembrie 1927, Comitetul Executiv al P.N.L. a decis să-l aleagă în funcția de președinte pe Vintilă Brătianu. Contemporan al evenimentelor, ziaristul A.P. Samson scria în memoriile sale că șefia partidului i-a revenit lui Vintilă Brătianu “cu toate că în rândurile tineretului liberal se contura dorința unor «înnoiri» prin înlăturarea dinastiei Brătienilor, totuși, preluarea succesiunii de către Vintilă n-a ridicat nici o obiecție. Momentul Duca încă nu venise”³³. Vintilă Brătianu avea totuși o bogată experiență ministerială, deținea o capacitate de muncă deosebită, era cult, conștiincios, corect. A cântărit mult desigur și faptul că era exponent al “dinastiei” Brătianu, care s-a confundat cu istoria acestui partid³⁴. Uneori era însă cam lipsit de tact și diplomatie. Se preocupa mai ales de problemele economice și financiare. Nu se ridica firește la nivelul fratelui său, în umbra căruia își desfășurase activitatea.

Imediat se hotărâsc două Consilii de Miniștri: unul este convocat imediat la Ministerul de Interne, pentru ca membrii guvernului să desemneze pe noul prim-ministru “care – potrivit unui contemporan al evenimentelor – va fi fratele defunctului, Vintilă Brătianu, al doilea la Palat la ora 7,30 dimineața ca noul președinte al Consiliului de Miniștri să depună cuvenitul jurământ”. Același participant al evenimentelor – R. Bossy – scria în amintirile sale că membrii guvernului depun jurământul în fața Regenței în prezența unui preot, în sala bibliotecii- “Se propun funeralii naționale. Vintilă Brătianu stăruie pentru o înmormântare simplă «Astfel era dorința fratelui meu și tradiția familiei noastre»”³⁵.

Noul guvern era în realitate cel vechi: C. Argetoianu și dr. N. Lupu dețineau pe mai departe Ministerul agriculturii și domeniilor, respectiv Ministerul muncii. Dr. C. Angelescu își păstra în noul cabinet portofoliul instrucțiunii publice.

La 25 noiembrie 1927, sicriul având corpul neînsuflețit al lui Ion I.C. Brătianu a fost așezat pe un afet de tun învelit cu drapelul național și depus în holul Ateneului Român unde a fost ținut până duminică dimineața fiind vizitat de numeroși bucureșteni. În dimineața zilei de duminică 27 noiembrie, după un serviciu religios, sicriul a fost transportat la gară și deplasat cu trenul mortuar la

Florica. La trista solemnitate au participat membrii guvernului, inclusiv dr. C. Angelescu, membrii Regenței cu excepția lui Gh. Buzdugan care a motivat că suferă de o indispoziție reumatică. Nu au fost prezenți, din păcate, în incinta Ateneului Român nici Iuliu Maniu, nici Nicolae Iorga, sau generalul Alexandru Averescu. Au trimis, în schimb reprezentanți: Maniu pe Al. Vaida, Iorga pe Gh. Tașcă iar Averescu pe generalul C. Coandă. Adversitatea politică, patimile și resentimentele își spuneau și de data aceasta cuvântul.

O mare mulțime de oameni s-a strâns însă pe străzile Capitalei pe unde se deplasa sicriul spre gară, apoi de-a lungul căii ferate, până la Chitila și mai departe până la Florica.

La Florica, sicriul, potrivit tradiției a fost așezat într-un car tras cu boi, care a urcat dealul spre capelă. După aceea sicriul a fost depus provizoriu într-o criptă, urmând a fi definitiv așezat într-un sarcofag identic cu cel al ilustrului său tată. Au fost de față regina și fiicele, principele Nicolae. I.G. Duca descrie în memoriile sale această ultimă parte a funeraliilor șefului P.N.L. astfel: "Brătianu se ducea să doarmă somnul de veci după o viață atât de strălucită în istoria neamului său, pe același deal pe care cu 63 de ani înainte văzuse lumina zilei. Se născuse la Florica pe vremea României Vasale, se odihnește în pace tot la Florica, dar în vremurile României întregite"³⁶.

Se stinge astfel una din marile personalități ale istoriei noastre, cel mai mare om politic al României, acum pe nedrept aproape uitat. A realizat cu tenacitate și dăruire o operă uriașă, greu de egalat. Dincolo de disputele și adversitățile politice, de invidie și egoism, mulți contemporani, chiar din tabăra opusă lui, i-au recunoscut meritele. România Mare a tuturor românilor, într-o importantă măsură, este creația sa.

NOTE

1. Nicolae Peneș, *Dr. C. Angelescu. Povestea unei vieți*, București, Editura Monteoru, 1998, p. 26-50; Constantin I. Stan, *Activitatea dr. C. Angelescu în S.U.A. în sprijinul înfăptuirii marii uniri*, în *Omagiu istoricului Ioan Scurtu*, coord. Horia Dumitrescu, Focșani, Editura D.M. Press, 2000, p. 190.

2. Stelian Neagoe, *Amintiri*, ediție de Ioan Oprea, București, Editura Albatros, 2000, p. 263.

3. Nichifor Crainic, *Zile albe. Zile negre. Memorii*, vol. I, ediție de Nedice Lemnaru, București, Editura Gândirea, 1991, p. 206-207.

4. Constantin C. Giurescu, *Amintiri*, ediție de Dinu C. Giurescu, București, Editura All, 2000, p. 191.

5. I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. III, München, Editura Ion Dumitru, 1982, p. 221-222.

6. Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei Ion C. Brătianu*, vol. II, ediție de Elisabeta Simion, București, Editura Albatros, 1996, p. 250.

7. Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. VIII/VII (1926-1930), ediție de Stelian Neagoe, București, Editura Machiavelli, 1997, p. 164-165.

8. Raoul Bossy, *Amintiri din viața diplomatică (1918-1940)*, vol. I 1918-1937, ediție de S. Neagoe, București, Editura Humanitas, 1993, p. 139.
9. Al. Lapedatu, *Amintiri*, ediție de Ioan Oprea, Cluj-Napoca, Editura Albastră, 1998, p. 209.
10. I.G. Duca, *op. cit.*, p. 223-224; vezi și Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, București, Editura Albatros, 1994, p. 539.
11. S. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 250-251.
12. R. Bossy, *op. cit.*, p. 139-140.
13. C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 166.
14. Al. Lapedatu, *op. cit.*, p. 209.
15. S. Popescu, *op. cit.*, p. 264.
16. I.G. Duca, *op. cit.*, p. 226; A. Iordache, *op. cit.*, p. 540-541.
17. S. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 251-252.
18. "Universul", XLV, nr. 276, din 26 noiembrie 1927, "Aurora", VII, nr. 1823, din 26 noiembrie 1927.
19. C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 166; N. Peneș, *op. cit.*, p. 120.
20. C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 166-167.
21. *Ibidem*.
22. I.G. Duca, *op. cit.*, p. 228-229.
23. N. Iorga, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*, ediție de Valeriu și Sanda Răpeanu, București, Editura Minerva, 1984, p. 502-503.
24. *Idem*, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 455.
25. Mihail Manoilescu, *Memorii*, vol. I, ediție de Valeriu Dinu, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 162.
26. Nae Ionescu, *Roza vânturilor 1926-1933*, ediția a II-a, anastazică, București, Editura Roza Vânturilor, 1990, p. 382-385.
27. Pamfil Șeicaru, *Istoria partidelor naționale, țărănist și național țărănist*, vol. II, Madrid, Editura Carpați, 1963, p. 5.
28. vezi și Ioan Scurtu, *Ioan I.C. Brătianu. Activitatea politică*, București, Editura Museion, 1992, p. 97.
29. Cf. I. Ciupercă, *Opoziție și putere în România anilor 1922-1928*, Iași, Editura Universității "Al.I. Cuza", 1994, p. 246.
30. C. Argetoianu, *op. cit.*, p. 169.
31. Cf. A. Iordache, *op. cit.*, p. 542-543.
32. *Ibidem*, p. 543; "Universul", XLV, nr. 276, din 26 noiembrie 1927.
33. A.P. Samson, *Memoriile unui gazetar (1927-1937)*, București, Editura Cartea Românească, 1979, p. 21.
34. I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Editura Paideia, 1999, p. 182.
35. R. Bossy, *op. cit.*, p. 110.
36. I.G. Duca, *op. cit.*, p. 233; A. Iordache, *op. cit.*, p. 547.